

**TÜRKMENISTANYŇ BILIM MINISTRIGI
MAGTYMGULY ADYNDAKY TÜRKMEN DÖWLET UNIWERSITETI**

Türkmen edebiýaty kafedrasy

Bekiýew Akmyrat

YLMY IŞI

**BERKARAR DÖWLETIMIZIŇ BAGTYÝARLYK DÖWRI WE
ÇAGALAR EDEBIÝATY**

Ylmy ýolbaşçysy: Myradowa G.

Ylmy synçy: Mämmetjumaýew A., d-e.y.k.

Aşgabat — 2013

Meýilnama:

Giriş.

1. Çagalar edebiýaty ýaş nesli terbiýelemegiň ruhy mekdebi.
2. Türkmen metbugatyndaky çagalar bilen bagly rubrikalar:
 - a) «Güneş» žurnaly — ýurdumyzyň iri çagalar neşiri.
 - b) Ýerli metbugatda çap edilýän çagalar üçin ýörite sahypalaryň ähmiýeti.
3. Berkarar döwletiň bagtyýarlyk döwründe çagalar ýazyjylarynyň döredijiligi.

Netije.

Peýdalanylan edebiýatlar.

Işiň maksady: Berkarar döwletiň bagtyýarlyk döwründe ýaş nesliň ruhy kāmelligini gazanmakda edebiýatyň ähmiýetini, çagalaryň estetiki garaýyşlarynyň artmagyna özboluşly täsirini, çagalar edebiýatynyň ösüşinde metbugatyň ornuny, häzirki çagalar poeziýasyndaky çeperçilik aýratynlyklary aýdyňlaşdyrmaga synanyşyk edilýär.

GIRIŞ

Türkmenistanyň Prezidenti Gurbanguly Berdimuhamedow:

— Biziň çagalarymyz sözüň doly manysynda bagtly döwriň neslidir. Olar aladasyz-ünjüsiz okap, bilim we terbiýe alýar, gyş we tomus möwsümünde häzirki zaman çagalar sagaldyş merkezlerinde dynç alýar. Ýurdumyzda çagalaryň ruhy we beden taýdan sazlaşykly, sagdyn ösmekleri üçin uly işler alnyp barylýar.

Berkarar döwletimiziň bagtyýarlyk döwründe eziz diýarymyz hormatly Prezidentimiz Gurbanguly Berdimuhamedowyň öňdengörüjilikli syýasaty netijesinde ösüşiň täze belentliklerine tarap şowly hem-de ýokary depginler bilen öňe barýar. Hormatly Prezidentimiziň yglan eden «Döwlet adam üçindir» diýen belent şygary islendik babatda hem aňryýany bilen amala aşýar. Dogrudan-da, häzirki bagtyýar zamanamyzda islendik ýaşdaky — çagalardan başlap ýaşuly wekilleriň jan-saglygyny, parahat ýaşaýşyny üpjün etmek ugrunda ýokary derejede alada edilýär. Umuman, Berkarar döwletimiziň bagtyýarlyk döwriň ýaşaýjylary bolan türkmen raýatlary bu günki gün hakykatdan hem hormatly Prezidentimiziň saýasynda sapaly ömür sürýärler.

Garaşsyz, baky Bitarap Türkmenistan diýarymyz ösüşiň islendik ulgamy boýunça sagatsaýyn täze-täze üstünlikleri garşylaýar. Bu zatlar bolsa Türkmenistan döwletimizi birtarapdan güýçli depginde öňe barýan döwlet hökmünde dünýä ýüzünde ykrar etse, ýene bir tarapdan diýarymyzyň geljeginiň has üýtgeşikdigine, ata Watanymyzyň ýalkymly ertiriniň bardygyna şaýatlyk edýär. Ýurdumyzyň dowamly ösüşini kesgitleýji hökmünde paýtagtymyzda hem-de welaýatlarymyzda gurulýan, dünýä ülnülerine laýyk gelýän, in ösen tehnologiýalar bilen üpjün edilýän binalary aýtmagyň özi hem ýeterlikdir. Sebäbi, häzir Garaşsyz diýarymyzyň ähli ýerlerinde diýen ýaly gurluşyk şäherçeleri bar. Elbetde, şol gurulýan binalaryň aglabasy bolsa — mekdepler, çagalar baglary, çagalar sagaldyş we dynç alyş merkezleri.

Häzirki Berkarar döwletimiziň bagtyýarlyk döwründe şeýle toý-baýramlary öz gözi bilen gören ýa-da teleýaýlymyň üsti bilen tomaşa eden her bir dörediji adam öz ýürek joşgunyny ak kagyza siňdirýär. Bu zatlar bolsa ýene-de täze-täze eserleriň döremegine getirýär. Bilşimiz ýaly, hormatly Prezidentimiziň ýolbaşçylyk edip başlan döwründen türkmen edebiýaty düýpgöter üýtgedi, has dogrusy täze bir başgançaga galdy. Metbugatda çap edilýän goşgularyň, hekaýalaryň, powestleriň özeninde ata Watana söýgi, hormatly Arkadagymyza alkyş sözleri bar.

Ýurduň ösüşleriniň edebiýata täsiriniň hem uludygyny belläp geçmeli. Şu ýerde, edebiýat dogrusyn-da biraz durup geçeyin. Islendik döwrüň, islendik eýýamyň ýagdaýy, ösüşi nähili bolsa, onuň edebiýaty, sungaty hem şonuň bilen aýrylmaz bagly bolýar. Umuman, islendik döwrüň ösüş ýagdaýyny bilmekde, duýmakda, görmekde ilkinji nobatda şol döwrüň edebiýaty uly ähmiýete eýe bolup durýar. Durmuşda bolup geçýän wakalar, hadysalar şol ýeriň, ýurduň materiallary, faktlary, maglumatlary we adamlaryň häsiýetleri edebiýat arkaly beýan edilýär. Şonuň üçin halkyň kämillik derejesi edebiýatyň kämillik derejesi bilen ölçenilýär.

Ýurdumyzda kemala gelýän ýaş ýazyjy-şahyrlaryň geljegine uly umyt bildirilýär. Olaryň öz döreden eserlerini metbugatda dowamly çap edilmegine giň mümkinçilik döredildi. Elbetde, hormatly Prezidentimiziň «Biz ata Watanymyzyň bagtly geljegini Türkmenistanyň ösüp gelýän ýaş nesli bilen baglanyşdyrýarys» diýen ajaýyp sözlerinden hem belli bolşy ýaly bu günki gün ýaş nesilleriň öz zehinlerini açyp görkezmeklerine, ukyp-başarnyklaryny ýüze çykarmaklaryna giň ýol açyldy. Muňa mysal hökmünde hem häli-şindi Türkmenistanyň Bilim ministrliginiň, Türkmenistanyň Magtymguly adyndaky Ýaşlar Guramasynyň Merkezi geňeşiniň hem-de ýurdumyzyň ýaşlar neşiri bolan «Nesil» gazetiniň redaksiýasynyň bilelikdäki geçirýän döredijilik duşuşyklaryny aýtmagyň özi hem ýeterlikdir. Bu döredijilik duşuşyklaryna ýurdumyzyň ähli welaýatlaryndan, şol sanda iň çetki etraplardan hem ýaş döredijileriň gelýändigini örän begendiriji wakadyr. Munuň özi şu günlere çenli öz gyzygyny hem-de gymmatyny ýitirmän gelýän edebiýatymyzyň ertirki gününüň hem ýagty boljakdygyna şaýatlyk edýär. Dogrudan hem edebiýatymyzy geljekde şu günki özüniň ýöntemje goşgulary bilen

metbugatymyzda özüni görkezýän ýaş nesillerimiz saklamaly, dowam etdirmeli, gülletmeli.

Gahryman Arkadagymyzyň ýolbaşylygynda ösüp gelýän nesil baradaky uly tagallalar iş ýüzünde amala aşyrylýar. Maşgalanyň bagtly ýaşamagy köp zatlary: çagany terbiýelemegi, oňa bilim bermegi, hukuklaryny goramagy öz üstüne alýar. Çagalara bilim almak, hünäre söýgi döretmek endiklerini terbiýelemek, tebigata, durmuşa, ene-ata, eziz Watanymyza, Hormatly Prezidentimize bolan çäksiz söýgini kemala getirmek duýgusy yzgiderli ösdürilýär. Muňa mysal hökmünde hormatly Prezidentimiziň baştutanlygynda her ýyl 1-nji sentýabr günü ak mekdebe ilkinji gezek gadam basýan çagalara netbuk-kompýuter sowgadynyň berilmegini aýtmak bolar. Munuň özi çagalaryň ýaşlykdan ösen tehnologiýalardan habarly bolmagyna, aňynyň ösmegine ýokary derejede täsirini ýetirýär we olarda okuwa, ylma, bilime, edebiýata bolan höwesini oýarýar. Höwes bolsa ähli netijeli işleriň başlangyjydyr. Munuň üçin çagalaryň hormatly Prezidentimize ýürekden çykýan alkyş sözlerini eşitmek örän ýakymly. Hormatly Prezidentimiz: «Türkmenistan bagtly çagalygyň in arzyly islegleriň hasyl bolýan ýurdudyr» diýip belläp geçýär. Dogrudan-da, Berkarar döwletiň bagtyýarlyk döwründe ýaş nesilleriň, çagalaryň islegi aňryýany bilen amala aşýar. Žurnalistika ugrunda ylym alýanym üçin häli-şindi çagalar bilen duşuşykda bolýaryn, olar bilen söhbetdeşlikleri taýýarlaýaryn¹. Şol wagt çaga ýüreginden syzdyrylyp çykýan, hormatly Prezidentimize alkyş sözlerini diňlemek şeýlebir ýakymly. Tomusky dynç alyşyny Aşgabatda geçirýän çagalar paýtagtymyzyň in bir gelim-gidimli ýerleri bolan Olimpiýa sport köşgüne, «Çagalar dünýäsine», «Ertekiler dünýäsine» we başga-da birnäçe gözəl ýerlerine gezelençler bilen dowam etdirýärler. Bu zatlar, elbetde, ýurdumyzyň dürli ýerlerinden gelýän çagalary jebisleşdirýär, dostlaşdyrýar. Şeýle ýakymly dynç alyşlar olaryň hakydasynda müdimilik orun alýar.

Ylmy işi ýazmaga girişmegimiziň asyl maksady ýaş nesliň ruhy kämilligini gazanmakda edebiýatyň ähmiýetini, çagalaryň estetiki garaýyşlarynyň artmagyna

¹ Gökderedäki çagalar bilen söhbet: «Altyn ýyldyzdaky» pursatlar». «Nesil» gazetini. 2011-nji ýylyň 19-njy iýuly (№ 87 (3003) sany). 3-nji sah.

özboluşly täsirini, çagalar edebiyatynyň ösüşinde metbugatyň ornuny, häzirki çagalar poeziýasyndaky çeperçilik aýratynlyklary aýdyňlaşdyrmakdan ybaratdyr.

ÇAGALAR EDEBIÝATY ÝAŞ NESLI TERBIÝELEMEGIN RUHY MEKDEBI

Türkmenistanyň Prezidenti Gurbanguly Berdimuhamedow:

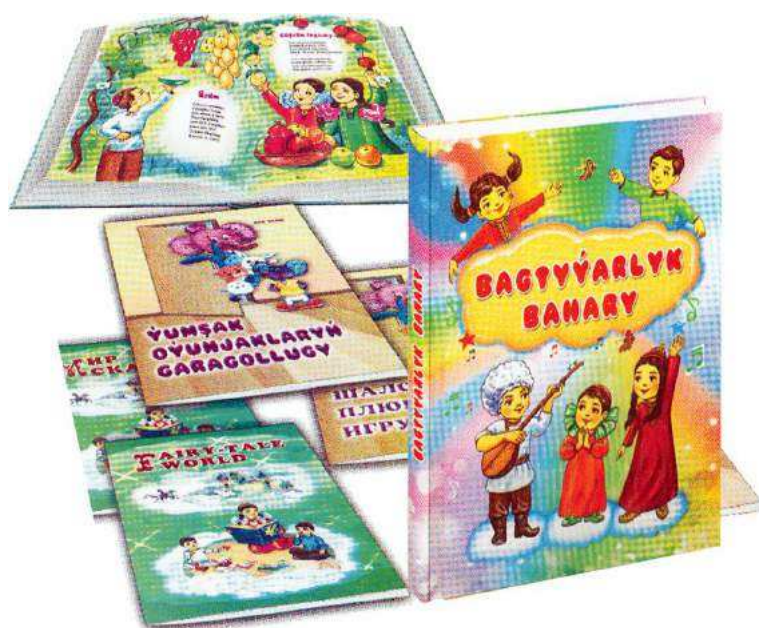
— Çagalar — biziň geljegimiz, olar ýurdumyzyň ertirki eýeleri. In arzyly isleg-arzuwlaryň, beýik maksatlaryň hasyl bolýan Watanymyzda çagalar hakdaky alada hiç mahal ünsden düşürilmez.

Biziň bu işimiziň esasy maksady hem ýaş nesliň özboluşly döredijiligine aralaşyp, olaryň kämillige ymtylýan duýgularyny belli bir derejede ýüze çykarmak bolup durýar.

Elbetde, biziň meýilnamamyzdan hem belli bolşuna görä, çagalar edebiýaty ýaş nesli terbiýelemekde uly mekdep bolup durýar. Alymlaryň gelen netijesine görä adamyň heniz çagaka okan eseri, ýat tutan goşgusy ýa-da öwrenen aýdymy has uzak wagtlap ýadynda galýar. Şonuň üçinem esasy edilmeli aladalaryň biri çagany körpeligidan başlap, köpräk eser okamaga, goşgy ýat tutmaga gönükdirmeli. Bu zatlar çaganyň diňe bir ruhy taýdan aňyny ösdürmekde uly ähmiýete eýe bolman, eýsem çaganyň ýaramaz endiklerden, pişelerden daşda durmaklygyna hem öz täsirini ýetirýär. Şu ýerde bir zady belläp geçmeli. Häzirki Berkarar döwletimiziň bagtyýarlyk döwründe hormatly Arkadagymyzyň parasatly ýolbaşçylygynda ýaşlaryň sagdyn durmuş ýörelgesine eýermekleri üçin ýokary derejede alada edilýär. Munuň üçin çagalaryň ruhy dünýäsiniň kämilligini gazanmaga ir döwürden girişmeli. Çagalaryň ruhy dünýäsiniň kämilligini gazanmakda bolsa belli bir derejede edebiýatyň hem uly ähmiýete eýedigini bellemek gerek. Çaga islendik eseri okan halatynda onuň bilen gatyşýar, şol eseriň içine girýär, ondaky gahrymanlara meňzäsi gelýär. Eserlerde bolsa, gahrymanlar edermen, batyr, söweşiji, arassa ahlakly, päkgöwünli, ýokary adamkärçilikli edilip görkezilýär.

Berkarar döwletiň bagtyýarlyk döwründe körpe okyjylaryň islegi ünsden düşürilmeýär. Çagalar ýazyjylarynyň kämil eserleri çap edilip, ýaş nesliň gyzykly

dünýäsine hödürlendi. Türkmen halk ertekileri ýokary hilli çap ediliş usulynda birnäçe gezek kitap edilip çykaryldy. 2012-nji ýylda hem çagalary goramagyň halkara güni mynasybetli Türkmen Döwlet neşirýat gullugy türkmen halk ertekileriniň birnäçesini körpelere sowgat hökmünde owadan suratlar bilen bezäp, kitap edip çykardy. Çagalara niýetlenilip neşir edilen bu ajaýyp kitaplaryň hem uly gyzyklanma döredýär. Olara mysal hökmünde «Jelulym, Belulym», «Hudaýberdi gorkak bilen tilki», «Şalgam», «Bagt näme?» diýen ýaly onlarça kitaplary aýtmak bolar. «Bagtyýarlyk bahary» atly kitapda bolsa, çagalaryň arzuwларыnyň hasyl bolýan ýurdunda olaryň şadyýanlyklary, bagtyýarlyklary goşgularyň üsti bilen teswirlenipdir. Üç dilde, ýagny türkmen, rus, iňlis dillerinde çap edilen «Ertekiler dünýäsi» atly kitaba halkymyzyň asyrlaryň dowamynda döreden iň gowy ertekileri jemlenipdir. «Akpamyk», «Üç öküz», «Böwenjik», «Mämmetjan» ýaly birnäçe halk ertekileri hem dürli reňkli suratlar bilen bezelen kitap görnüşinde çagalar köpçüligine ýetirildi. Çagalar edebiýaty üçin uly gollanma bolýan kitaplaryň arasynda dünýä edebiýatynyň ýazyjylarynyň eserlerini körpe okyjylara ýetirýän kitaplaryň bardygyny-da bellemek gerek. Ýurdumyzda syýahatda bolan amerikan çagalar ýazyjysy Ken Derbiniň «Ýumşak oýunjaklaryň garagollugy» atly eseri çagalaryň dünýä edebiýaty bilen içgin tanyşmagyna ýardam eder.

Bu kitaplaryň ählisi-de mazmun jähtden çagalaryň aňyna täsir etmek bilen birlikde, owadan suratlar bilen bezelipdir. Kitapdaky ýerleşdirilýän owadan suratlar bolsa, çaganyň okaýan eserini has düşnükli okamagy üçin örän uly ähmiýete eýedir. Berkarar döwletimiziň bagtyýarlyk döwründe çagalar üçin çap edilen kitaplaryň hatarynda duran «Bagt näme?» atly kitapça dogrusyn-da biraz durup geçeliň. Bu kitapça hem ýaňky ýokary derejede çap edilipdir diýen kitaplarymyzyň hatarynda.

Bu kitapçanyň gysgaça mazmuny şeýleräk: «Gadym zamanlarda üç sany dogan bolupdyr. Olar öz maşgalalary bilen-de, il-gün bilen-de örän agzybir ýaşapdyrlar. Hiç mahal hem birek-birege goltgy kömegini gaýgyrmandyrlar. Bu babatda bolsa, olaryň aýallarynyň hem uly orny bar eken. Eltiler birek-biregiň göwnüne degmegi küýlerine-de getirmändirler. Ýanyoldaşlarynyň gazançlaryny örän tygşytly ulanypdyrlar.

Bir gün olaryň ýanyoldaşlary — üç dogan talap üçin obadan gidýärler. Şonda olaryň bagty uly gelniň ýanyna baryp, özüniň gyssagly ýola düşmeli bolandygyny aýdýar. Näme dilegi bolsa bitirip, soň başga ýere gitjekdigini mälim edýär. Şonda uly gelin özlerine köp-köp mal-mülk goýup gitmegini haýyş edýär. Bagt onuň haýyşyny bitirýär. Uly gelniň haýyşyny bitirenden soň, ortanjy gelniň ýanyna baryp, oňa-da ýaňky sözleri aýdýar. Ortanjy gelin:

— Oň ýaly bolsa, biziň-çuwal horjunlarymyzy altyn-kümüş, lagly-jowahyrdan doldur-da, ýoluňa düşüber» diýipdir. Bagt onuň hem islegini kanagatlandyrýar. Ondan soňra bagt körpe gelniň ýanyna baryp, öz ýagdaýyny düşündirýär. Gadyr bilen garşy alan körpe gelin bilen bagtyň arasyndaky waka ertekide şeýle beýan edilýär:

— «Beýle bolsa bilip goýuň, maňa mal-gara-da, altyn-kümüşem gerek däl. Diňe maşgalalarymyz, dogan-garyndaşlarymyz hem il-günümüz bilen agzybirligimizi goýuň-da, gidiberiň — diýipdir welin, ýaňky bagt:

— Men olary goýamsoň nirä gideýin?! Maňa sizden aýrylyp gidere ýol galmady, gelin. Men — şol bagt diýilýän zat — siziň agzybirligiňiz-dä! — diýip töre geçip, ornaşykly oturyberipdir».

Elbetde, biziň Garaşsyz, baky Bitarap Türkmenistan diýarymyz bolsa agzybirlik ýurdy. Agzybirlik ýurdy — bagtyň mesgeni. Körpeler, çagalar bolsa şol bagt mesgeniniň gül-gunçalary, naşyja saýraýyk guşlary. Bularyň ählisi ýaş nesle janly edebiýatyň üsti bilen bagtyň nämedigini aňşyrmaga ýardam edýär.

Danalarymyzyň bellemegine görä: «Ynsana bilim we terbiýe bermek uly iş. Sebäbi onuň bilen adamzadyň ykbaly çözülýär». Hakykatdan hem, adamyň ýaşlykdan alan terbiýesi häsiýete öwrülip, ömrüniň dowamynda kämilleşýär. Şol sebäpli çagany nähili oňat terbiýeläp bilseň, onuň jemgyýetde özüne mynasyp ornuny tapyp bilmegine ýardam berýär. Ine, hut şu meselede hem milli edebiýat terbiýeçi hökmünde öňe çykýar.

Bu günki ýaş nesiller geljekde mähriban Watanymyzyň ykbalyny çözjek adamlardyr. Ata-babalarymyz ýaş nesli terbiýelemek üçin dürli terbiýeçilik tärlerini döredipdirler. Şeýle terbiýeçilik tärleriniň iň täsirlileri halk döredijiliginiň özboluşly nusgasy bolan dessanlar, ertekiler bilen birlikde milli oýunlardyr. Milli oýunlar ösüp gelýän ýaş nesli zähmet, ahlak, akyl, beden taýdan terbiýelemekde bahasyna ýetip bolmajak uly ähmiýete eýedir. Olary terbiýeçilik serişdesi hökmünde ulanmaklyga häzirki wagtda aýratyn uly üns berilýär. Baýramçylyklarda milli oýunlar boýunça ýaryşlaryň guralmagy hem muňa şaýatlyk edýär.

Ýaş nesle ahlak, akyl terbiýesi berlende, milli oýunlardan peýdalanmagyň çagalarda oňat gylyk-häsiýetleri kemala getirmegine edýän täsiri aýratyn üns bererliklidir. Şonuň üçin hem beýleki terbiýeçilik serişdeleri bilen bir hatarda milli oýunlaryň käbir ugurlaryny peýdalanmak zerurdyr. Milli oýunlaryň çagalara, mekdep ýaşyna ýetenlere, ýetginjeklere ahlak, akyl we beden terbiýesiniň berlişini kämilleşdirmeklige edýän ýardamy uludyr.

Aýratyn hem, «Oragatdy», «Aýterek-Günterek», «Düzzüm», «Küş», «Bäşdaş», «Bir towuk soýdum, näçesi gerek?» we beýleki oýunlar ýaşlaryň pikirlenişini, ýatkeşligini, düşbüliligini, akyl-paýhaslylygyny ösdürmekde oňaly ýardam edýär. Akyl taýdan ösmek üçin, kadaly eşidiş, eşiden, gören, duýan zatlaryňdan emele gelen düşüňjeleriňi dil üsti bilen beýan etmek hem gerek. Muňa ýardam edýän

elementler hem milli oýunlarda öz beýanyny tapýar. Bu oýunlary synlaýan has kiçi ýaşly çagalar bolsa oýnaýanlaryň ajaýyp häsiýetlerini kabul etmäge, ýatda saklamaga mümkinçilik alýarlar. Oýun oýnalýan wagty çagalar synlaýar, diňleýär, öwrenýär. Synlap gören, eşiden zatlary hakynda pikir edýär. Bular bolsa, çagany akyl taýdan ösdürýär. Ine, şular ýaly ýaş nesliň akyl taýdan ösmegine ýardam edýän oýunlar bilen birlikde, gönüden-göni akyl başarnygyny: oýlanmak, pikirlenmek, synlamak ýaly başarnyklary talap edýän «Aşyratdy», «Içýanagzy», «Üç düzzüm» ýaly oýunlar hem oýnalypdyr. Bu oýunlarda ýeňiş gazanmak üçin, garşydaşyň ähli hereketlerini nazara alyp netije çykaryp, oýlanyşykly hereket etmeli. Bular bolsa çagalaryň akyl taýdan ösmeklerine kömek edýär. Ine, şunuň ýaly milli oýunlar ýurdumyzyň çagalar neşiri bolan «Güneş» žurnalynyň «Geliň, oýun oýnalyň!» we «Türkmen milli oýunlary» ýaly rubrikalarynda-da dowamly neşir edilýär.

Halk döredijiliginiň «Gorkut ata», «Görogly» ýaly şadessanlarynda hem milli oýunlaryň käbirleri hakyndaky maglumatlara gabat gelmek bolýar. Şeýle-de, türkmen çagalarynyň top, aşyk, gözdaňdy ýaly oýunlary oýnandyklary baradaky maglumatlar rus syýahatçylaryndan D.N.Logofetiň, F.A.Mihaýlowyň, nemes syýahatçysy R.Karutsyň ýazgylarynda ýatlanylýpdyr. Bu bolsa türkmen halky irki döwürlerden bäri çaga terbiýesine uly üns berip, jogapkärli çemeleşendiklerini subut edýär.

TÜRKMEN METBUGATYNDAKY ÇAGALAR BILEN BAGLY RUBRIKALAR

Türkmenistanyň Prezidenti Gurbanguly Berdimuhamedow:

— Nesil terbiýesi esasy meseleleriň biridir.

Bu ugurda ýurdumyzda uly işler alnyp barylýar.

«Güneş» žurnaly — ýurdumyzyň iri çagalar neşiri

Ýurdumyzda iri çagalar neşiri hökmünde «Güneş» žurnaly çap edilýär. Bu çagalar we ýetginjekler üçin aýda bir gezek çykýan žurnal bolup, 1995-nji ýylyň mart aýyndan bäri neşir edilýär. «Güneş» žurnaly Berkarar döwletimiziň bagtyýarlyk döwründe düýpgöter özgerdi. Beýleki gazetdir žurnallar bilen bir hatarda bu žurnal hem berkarar döwrüň howasy bilen ýaşaýar. Bu žurnalda çagalar üçin niýetlenen makalalar, gyzykly maglumatlar, tapmaçalar dowamly çap edilýär. Türkmen halk ertekileri, goşgularyr hekaýalar owadan suratlar bilen bezelen, çaganyň aňyna täsir edip biläýjek görnüşde neşir edilýär. Bu žurnalda çagalar üçin birnäçe rubrikalar bar. Geliň, olaryň atlaryny sanap geçeliň:

T/b	Rubrikalaryň atlary
1.	Täsin söhbet
2.	Goşgular çemeni
3.	Güneşli ýodajyk

4.	Hekaýalar düwünçegi
5.	Dostluk daragty
6.	Siziň deň-duşuňyz
7.	Güneşiň saglyk burçy
8.	Mekdep gurnaklary üçin sahna
9.	Syrly älem
10.	Goşgy nähili ýazylýar?
11.	Ýaşajyk suratkeşleriň sergisi
12.	Ertekiler dünýäsinde
13.	Biler bolsaňyz
14.	Öz ýurduňa beletmi?
15.	Haýwanat dünýäsinde
16.	Diňe _____ hakynda
17.	Ýaşajyk aşpezler üçin
18.	Özüň ýasa!
19.	Sport (Sport ýyldyzlarynyň çagalygy)
20.	Bilgirje bilýänlerini aýdýar
21.	Şadyýan pursatlar
22.	Hany, oýlan, pikirlen!
23.	Özüň reňkle!
24.	Tapmaçalar
25.	Siziň üçin, körpeler!
26.	Özümüz terjime edýäris
27.	Diller — dostluk köprüsi
28.	Güneşe gelen hatlardan
29.	Edep — altyndan gymmat

Ylmy işimiziň şu ýerinde «Güneş» žurnalyndaky atlaryny sanan rubrikalarymyz dogrusynda durup geçmekçi.

«**Täsin söhbet**». Žurnalistikanyň habar-informasion žanryna degişli bolan interwýu žanrynyň çagalar üçin niýetlenen üýtgeşik görnüşinden peýdalanylýar, ýagny bu žanrda dilsiz-agyzsyz predmetler maglumatlary körpelere «öz dillerinde», ýeňiljek görnüşde gürrüň berýärler. Bu bolsa çagalaryň çylşyrymly maglumatlary aňsat özleşdirmegine kömek edýär.

«**Goşgular çemeni**». Atamyrat Atabaýew, Azat Rahmanow, Akmyrat Rejebow, Hudaýguly Gurbanow, Annaberdi Goçamanow, Hemra Musaýew, Gurt Näzliýew ýaly şahyrlaryň saýlama goşgulary, goşgular ýygyndylary çap edilýär. «Hekaýalar düwünçeginde» bolsa halypa awtorlaryň ýazan hekaýalaryny okamak bolýar.

«**Güneşli ýodajyk**». Ýurdumyzyň dürli künjeklerinde ýaşaýan ýaşajyk awtorlaryň goşgulary we kyssa eserleri owadan suratlar bilen bile žurnalyň ikitaraplaýyn sahypasyny bezeýär. Bu rubrikada Güljan Çaryýewa, Orazmyrat Saparmyradow, Şasenem Agaýewa, Şemşat Jumaýewa, Bahar Kulyýewa, Allamyrat Meredow, Mergen Allanazarow, Çynar Öwezowa, Resul Rahmanow ýaly ýaş döredijileriň dowamly çykyş edýändigini bellemek gerek.

«**Dostluk daragty**», «**Özümiž terjime edýäris**». Çagalar üçin döredilýän edebi eserler barada aýdanymyzda bolsa, bu rubrikalarda öz ýazyjy-şahyrlarymyzyň eserleri bilen bir hatarda daşary ýurt edebiýatyndan hem peýdalanylýar. Bu bolsa örän dogry zat. Sebäbi daşary ýurt edebiýatyndan peýdalanylmagy çaganyň eserleriň ýazylyş aýratynlyklaryny tapawutlandyryp bilmegine-de ýokary derejede täsir edýär. «Diller — dostluk köprüsi» diýen rubrikada bolsa ýaş nesil aňsatjak tekst arkaly üç dilde deňeşdirip terjime etmegi öwrenýär. Dil öwrenmek bolsa Hormatly Prezidentimiziň we berkarar döwrümiziň wajyp talabydyr.

«**Siziň deň-duşuňyz**». Ýurdumyzyň dürli welaýatlarynda ýaşaýan, şeýle-de döwletimiz we halkara derejesindäki bäsleşiklerde ýeňiji bolan zehinli çagalary žurnalyň üsti bilen tutuş okyjylar köpçüligi bilen tanyş edýär. «Sport» atly rubrikada bolsa sportuň dürli görnüşlerinde ýokary derejeli üstünliklere ýeten çagalara we ýetginjeklere degişli makalalar gözüňe ilýär.

«**Güneşin saglyk burçy**». Körpeje okyjylar tejribeli lukmanlaryň maslahatlaryny, sagdyn durmuş ýörelgesine degişli makalalary bu sahypadan okaýarlar.

«**Syrly älem**», «**Biler bolsaňyz**», «**Bilgirje bilýänlerini aýdýar**». Bu rubrikalaryň ählisinde çaga dünýäsi üçin akyl ýetirilmegi ähmiýetli bolan, täsin hem-de täsirli maglumatlary okamak bolýar. «Diňe _____ hakynda¹»-da bolsa, her gezek bir zat dogrusynda giňişleýin gürrüň berýär.

«**Mekdep gurnaklary üçin sahna**». Adyndan belli bolşy ýaly, bu sahypada kiçi göwrümlü pýesalar, dürli çäreleri guramak üçin ssenariýalar berilýär. «Goşgy nähili ýazylýar?» diýen rubrikada bolsa arzyly okyjylar goşgy düzülişiniň dürli formalarydyr žanrlary bilen tanyşýarlar.

«**Ertekiler dünýäsinde**». Çagalar edebiýatynyň «synasy» bolan türkmen halk ertekilerimiz, megerem «Güneşin» okyjylarynyň iň gyzyklanyp okaýan sahypasy bolsa gerek. Sebäbi türkmen halk ertekileri çagalar edebiýatynyň özenini düzüji bolup çykyş edýär. Milli ruhly ýaş nesliň kemala gelmegi üçin bu örän zerurdyr. Mundan başga-da žurnalyň şu ugra gönükdirilen «Edep — altyndan gymmat» atly rubrikasy hem bar.

«**Ýaşajyk aspezler üçin**». Ýaşajyk aspezler dürli milli öwüşginli tagamlaryň taýýarlanylş usullaryny öwrenip bilýärler. Mundan başga-da, çagalardan gelip gowşan hatlaryň hem žurnalda öz orny bar. Ol rubrikanyň ady: «Güneşe gelen hatlardan». «Ýaşajyk suratkeşleriň sergisi» atly rubrikada bolsa, şekillendiriş sungatyna höwesli bolan ýaşlardan gelip gowşan reňkli eserler öz beýanyny tapýar.

«**Öz ýurduňa beletmi?**», «**Şadyýan pursatlar**», «**Haýwanat dünýäsinde**». Ine, bu rubrikalar bolsa degişlilikde taryhy ýadygärlikleri hakdaky maglumatlary, ýönekeýje degişmeleri we janly tebigatyň täsinliklerini körpeje okyjylara paýlaýar.

«**Hany, oýlan, pikirlen!**», «**Özüň reňkle!**», «**Özüň ýasa!**», «**Tapmaçalar**», «**Siziň üçin, körpeler!**». «Güneşin» soňky sahypalarynda orun alýan bu rubrikalar çagalaryň akyl ukyplaryny, pikirleniş endiklerini ösdürmek üçin uly ähmiýete eýedir.

¹ «Diňe arça hakynda». «Güneş» žurnaly. 2012-nji ýylyň dekabry aýy. 201-nji sany. 36-njy sah.

Ýerli metbugatda çap edilýän çagalar üçin ýörite sahypalaryň ähmiýeti

Berkarar döwletimiziň bagtyýarlyk döwründe ýaş nesle ünsüň güýçlenmegi bilen milli metbugatymyzda çagalar žurnalistikasy kemala gelip ugrady. Ýerli neşirlerde çagalar üçin ýörite rubrikalar we žurnalistiki eserler çap edilýär. Käbir gazetlerde bolsa, diňe çagalar üçin niýetlenilen ýörite çagalar sahypalary bar. Ana, şol körpelere niýetlenen sahypalarda çagalar edebiýaty milli tapmaçalar, halk döredijilik eserleri we beýleki dürli materiallar arkaly berilýär diýip, arkaýyn aýdyp bileris. Ine, şu aşakdaky neşirler tutuş bir sahypasyny bagtyýar balalara bagyşlaýarlar.

NEŞIRLER	ÝÖRITE SAHYPALAR
<i>«Nesil» gazeti</i>	«Nowça»
<i>«Aşgabat» gazeti</i>	«Çagalar dünýäsi»
<i>«Mugallymlar gazeti» gazeti</i>	«Altyn aşyk»
<i>«Ahal durmuşy» gazeti</i>	«Akpamyk»
<i>«Zaman — Türkmenistan» gazeti</i>	«Çynar»
<i>«Biznes reklama» gazeti</i>	«Böwenjik»

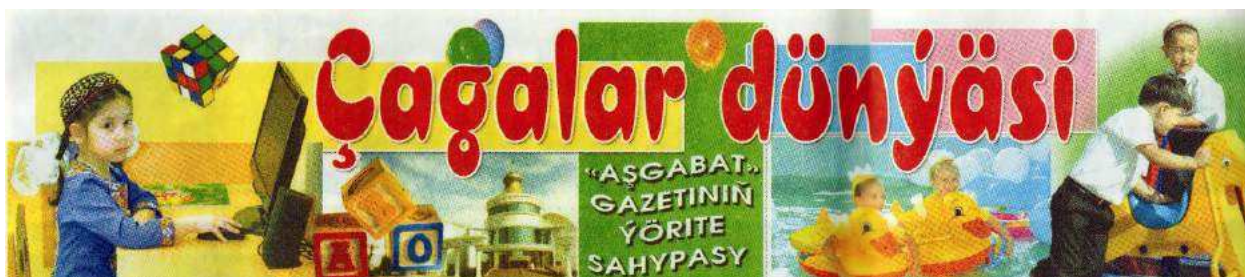
Jedwelden tanyş bolşumyz ýaly, sahypalaryň aglabasynyň atlary milli ertekileriň gahrymanlarynyň atlary. Ertekiler — halk döredijiligi. Halk döredijiligi bolsa terbiýeçilik äheňi bolan eserleriň toplumydyr. Diýmek, ýerli neşirlerdäki ýörite sahypalar atlaryndan başlap, çap edilýän her materialyna çenli ýaş nesle terbiýe bermek üçin niýetlenendir.

«Nesil» gazetiniň «Nowça» sahypasy.

«Nowça» sahypasy Berkarar döwletimiziň bagtyýarlyk döwrüniň çagalary bilen «gowy düşünişýär». Bu sahypada çagalary gyzyklandyryjak materiallar öz beýanyny tapýar. Sahypada çykyş edýänleriň hem aglabasynyň çagalardygyny bellemek gerek. Döredijilige baş goşan körpeleriň goşgulary, hekaýalary dowamly neşir edilýär. Bu bolsa «Nowçanyň» öz ýaşajyk okyjylary bilen-de ýakyndan gatnaşyk saklamagyna getirýär. Sahypa möwsüme görä hereket edýär. Çagalaryň tomusky dynç alyş pursatlaryny geçirişi, ejelerine hat ýazyşlary, tebigata gezelençleri suratlar bilen sazlaşdyrylyp berilýär. Körpeje okyjylar bu sahypada deňişmeleri, hekaýadyr ertekileri okap, iki suratyň biri-birinden tapawudyny tapyp bilýärler. «Nowça» çagalar sahypasy esasan şygra uly üns berýär.

«Aşgabat» gazetiniň «Çagalar dünýäsi» sahypasy.

«Çagalar dünýäsi» sahypasy hem körpeleriň ünsüni özüne çekýär. Çagalaryň baý dünýäsiniň bolşy ýaly, bu ýörite sahypanyň hem özüne ýetesi köp rubrikalary bar. «Çagalar dünýäsiniň» beýleki çagalar sahypalaryna garanyňda, özboluşly taraplary köpdür. Çagalar edebiýatyna degişli gysgajyk hekaýalar, çagalaryň ýazan goşgulary yzygiderli çap edilip durulýar. Aýda bir gezek çykýan bu sahypanyň

«Multfilmleriň taryhyndan», «Türkmen halk ertekileriniň gahrymanlary bizde myhmançylykda» ýaly rubrikalaryndan başga çagalaryň durmuşyna degişli gyzykly makalalary we maglumatlary körpeje okyjylara ýetirip durýar. Häzirki wagta çenli çagalar «Tom we Jerri», «Gülüne gaplaň», «Maşa we aýy» ýaly birnäçe multfilmleriň taryhy bilen içgin tanyşyp, milli erteki gahrymanlarymyz bolan Akpamyk, Ýartygulak dagy bilen gaýybana söhbetdeş boldular.

«Mugallymlar gazetiniň «Altyn aşyk» sahypasy.

«Altyn aşyklar» üçin niýetlenen bu ýörite sahypa terbiýeçilik äheňiniň güýçlüligi bilen beýleki neşirleriň sahypalaryndan tapawutlanýar. Dostlukly döwletleriň ertekileriniň berilmegi körpeleri dünýä edebiýatynyň çagalara niýetlenen eserleri bilen tanyşdyrmakda uly rol oýnady. Milli görnüşde düzülen tapmaçalaryň çap edilmegi çagalara ýaraýan bolsa gerek. Şeýle hem türkmen metbugatynda ilkinji gezek diňe suratlardan düzülen skanword, «-+» («Aýyrmak-goşmak») atly oýun hem «Altyn aşyk» sahypasyna bezeg berdi.

BERKARAR DÖWLETIŇ BAGTYÝARLYK DÖWRÜNDE ÇAGALAR ÝAZYJYLARYNYŇ DÖREDIJILIGI

Türkmenistanyň Prezidenti Gurbanguly Berdimuhamedow:

— *Çagalaryna aýratyn üns bilen seretmek, olara öz iň gowy
zatlaryny bagyş etmek ata-baba däplerimiziň biridir.*

Çagalar edebiýatynda şahyr Azat Rahmanowyň döredijiligi uly orna eýedir. Azat Rahmanow Berkarar döwletimiziň bagtyýarlyk döwründe özüniň çagalara niýetlenip ýazylan goşgulary bilen metbugat neşirlerinde yzygiderli çykyş edýär. Ol çagalara bagyşlap goşgy ýazmakda ussat awtorlaryň biri. Çagalaryň göwnünden turjak eserler ýazmak ýeňil-ýelpaý iş däl. Şeýle eserleri döretmek üçin çagalar durmuşyny oňat bilýän, taýýarlykly şahyr bolmak zerur. Şahyr Azat Rahmanow goşgularyny çuňňur mazmuna ýugrup, şirin duýgulara ýaýyp, dürli çeperçilik serişdeleri bilen bezäp döredýär. Şahyryň goşgulary hakyky çaga dilinde, sadadan çeper ýazylandygy bilen tapawutlanýar. Bu bolsa çagalar edebiýaty babatynda şahyryň döredijilik tejribesiniň ýeterlikdigini aňladýar. Ýurdumyzda neşir edilýän beýleki gazetdir žurnallarda hem şahyryň goşgularyna häli-şindi duş gelmek bolýar.

Şahyryň «Eý görýär» diýen goşgusy hem ussatlyk bilen ýazylypdyr. Mysal hökmünde şol goşgyny getireliň:

Kim eý görýär

Pişijigi.

Kim eý görýär

Köşeji.

Kim eý görýär

Bägülleri

Kim eý görýär

Bilbilleri.

Kim ey görýär

Kitaby-da.

Kim ey görýär

Gutaby-da.

Kim ey görýär

Ýaşyl bagy.

Kim ey görýär

Jülge-dagy.

Kim ey görýär

Owlagy-da.

Kim ey görýär

Ýaýlagy-da.

Kim ey görýär

Ýer ýüzüni.

A kimse-de

Bir özüni.

Ine, şahyryň «Eý görýär» goşgusy şundan ybarat. Munda şahyr her kimiň bir zady halaýandygyny beýan edýär hem-de birnäçe gowy zatlary goşgyň dowamynda sanap geçýär. Ýöne goşgyň iň soňky bendi bolsa «bir özüni gowy görýänleriň» hem bardygyny belleýär. Beýle bolmak gowumy ýa-da gowy dälmi? Bu sowalyň jogaby çagalaryň özüne goýulýar. Goşgyny okan çaganyň derrew öz gowy görýän zadynyň pikirini etjekdigi ikuçsyzdyr. Ýaş okyjy öz halaýan zadyny goşgyň içinden gözlär ýa-da goşgydaky ýazylan zatlaryň biriden-birini saýlar.

Şahyr Azat Rahmanow «Pişijek» goşgusynyň üsti bilen çagalara terbiýeli, hemme zatlary—uklamagy, oýanmagy, ýuwunmagy wagtly-wagtynda ýerine ýetirmekligi ündeýär.

*Pişijek ýatdy,
Myr-myr, myrlapjyk,
Çuň uka batdy,
Myr-myr, myrlapjyk,*

*Gün irden bakdy,
Ýuwaşja jyklap.
— Tur, pişik, ýatma,
Myr-myrlap, uklap!*

*Pişijek turup,
Açdy gözüni.
Başlady ýuwup,
Eldir-ýüzüni.
Edepli alyp
Barar özüni.*

Bu ýerde gürrüňi edilýän pişijek akyly, edepli. Şahyr myrlap ýatan pişijegiň Gün çykansoň oýanyp, el-ýüzüni ýuwmagy bilen oňa «*Edepli alyp, barar özüni*» diýip ynam bildirýär. Dogrudan hem etmeli zatlary öz wagtly-wagtynda ýerine ýetirýän pişijegiň ondan soň hem özüni edepli alyp barjakdygy ikuçsyzdyr.

Elbetde, şular ýaly allegorik häsiýetde — haýwanjyklaryň üsti bilen beýan edilýän islendik sýužet çaganyň aňyna ýokary derejede täsir edýär, beýnisinde has gowy ýerleşýär, ýatda galyjylygy ýokary bolýar.

Şahyr Azat Rahmanowyň döredijiliginde şular kimin allegorik häsiýetde ýazylan goşgular başga-da köp. Şahyryň döredijiliginiň aýratyn taraplarynyň biri, ol öz

goşgularynda jansyz zatlary «gürledýär». Mysal üçin, bilbil, bägül, kebelek, şemal... ýaly zatlaryň gürlemekligi şahyryň goşgularynda köp gabat gelýär.

Azat Rahmanowyň döredijiligini, esasan, syýužetli goşgular emele getirýär. Onuň goşgulary ençeme ýatda galyjy, şahyrana teswirlenen wakalar toplumyny emele getirýär.

Berkarar döwletimiziň bagtyýarlyk döwründe hormatly Prezidentimiz Gurbanguly Berdimuhamedowyň aýratyn ähmiýet bermegi bilen, ýaş nesle bilim-terbiýäniň berlişiniň nusgalyk göräldedigini iri halkara guramalary, dünýä jemgyýetçiligi giňden ykrar edýär. Munuň aňyrsynda örän uly pähim-paýhasa ýugrulan taryhy hakykat ýatyr.

Esasy belläp geçmeli zatlarymyzyň biri-de, Hormatly Prezidentimiziň parasatly ýolbaçylygynda Berkarar döwletimiziň bagtyýarlyk döwriňiň çagalar edebiýaty täze rövüşe eýe bolýar. Häzirki ajaýyp zamanamyzda çagalaryň aňynyň ösüş derejesiniň kämilligini gazanmakda uly işler alnyp barylýar. Muňa mysal hökmünde berkarar döwletimiziň bagtyýarlyk döwründe çagalar üçin neşir edilen birnäçe kitaplary aýtmagyň özi-de ýeterlik. Aslynda, çagalar edebiýaty diýlende, bu ugurdan eser döretmegiň ýeňil-ýelpaý iş däldigine düşünmeli. Çagalar şahyry, ýazyjysy bolmak üçin, özüň «çaga» bolmaly. Olaryň dilini tapmagy, aňyna täsir etmegi, olary öz eseriň içine siňdirmegi başarmaly. Bu bolsa dogrudan-da, ýeňil-ýelpaý iş däl.

2012-nji ýylyň 26-njy sentýabrynda çykan «Türkmen dili» gazetinde Çary Kulyýewiň «Çagalar şahyrynyňky aňsatmy» diýen makalasy çap edilipdi. Elbetde, bu ýerlikli gozgalan mesele. Makalada awtor: « Edebiýat meýdanynda çagalar edebiýaty atly özboluşly bir edebi dünýä bar. Şol ýerde galam ýöredip, çagalar şahyry atly derejäni almak her kime başardaýanok. Dogry, kirpi, kepderi, owlak, pişik, garagol oglanjyk... hakda goşgy ýazmadygymyz ýokdur, ýöne çagalar şahyry diýlip tanalýanymyz welin az» diýen ýaly setirleri getirýär.

Elbetde, çagalar şahyrynyň wezipesiniň, jogapkärçiliginiň aňsat däldigini awtor belleýär. Bu dogrudan-da şeýle. Eserleriň çagalaryň islegine kybap gelmegi zerur zat. Hakyky çaga dilinde ýazylan eseriň çaganyň aňynda müdimilik orun aljakdygy

mälim zat. Şahyr eserde çaganyň aňyna doly täsir etmegi başarmaly. Çagalar edebiýatynda esasan, iki ugur—birinjiden okyja ýagşylyk etmegi ündemek, ikinjiden bolsa oňa ýalňyşlygyny düşündirmek boýunça eserler ýazylýar.

Kasym Nurbadowyň döredijiligi

Kasym Nurbadow hem öz döredijiliginiň agramly bölegini çagalara, olaryň edep-terbiýesine bagyş eden şahyrdyr. Elbetde, çagalar edebiýaty diýlende ilkinjileriň hatarynda bu şahyryň döredijiligi hem göz öňüne gelýär. Soňky wagtlarda Kasym Nurbadowyň tapmaçaly goşgularyna köp gabat gelmek bolýar. Ol öz goşgularynyň käbir sözlerini suratlar bilen çalyşýar. Bu bolsa bir tarapdan çagalar edebiýaty babatda şahyryň döredijilik örüsinä girdigini aňlatsa, beýleki bir tarapdan goşgy okan çaganyň aňynda has düşnükli derejede orun alýar.

Şahyr çagalara bagyşlap döreden islendik goşgusy hem çagalar gyzyklanyp okar ýaly ýeňil hem-de akgynly ýazýar. Şahyryň “Düýe bilen Kyrkaýak” goşgusy şeýle setirlerden ybarat:

Düýe:

— *Şunça äpet göwrämi*

Göterip ýör dört aýak,

Iki sany öň aýak,

Iki sany art aýak.

Kyrkaýak, eý kyrkaýak,

Nämä gerek kyrk aýak?

Meniňki deý göwräň ýok,

Ýeterlig-ä birki aýak.

Kyrkaýak:

— *Dogry diýýäň, düýe dost,*

Göwräm kiçi — sözüň hak.

*Göwräm kiçi bolansoň,
Gerek maňa kyrk aýak.
Ýöräp ýetjek ýerime,
Aşmak üçin tizden-tiz,
Kyrk aýagmyň deregne,
Ýüz-de bolsa, az heniz.
Eger her bir ädimim
Bolsa seňkä barabar;
Az bolsa-da oňardym,
Eý, dört aýak janawar!*

Bu goşguda iki sany jandaryň jandaryň arasyndaky gürrüň beýan edilýär. Has dogrusy haýwanlaryň içinde äpet, uly hem-de ýuwaş haýwan hökmünde tanalýan düýe bilen kyrkaýagyň arasyndaky gürrüň beýan edilýär. Düýe ýuwaş haýwan hökmünde tanalsa-da, bu goşguda ol ýuwaş däl. Şahyr goşguda düýäni ulumsy, öwünjeň haýwan hökmünde görkezipdir. Ol özüniň dört aýagynyň öz äpet göwresini göterýändigini, kyrkaýagyň bolsa şojagaz göwresine kyrk sany aýagynyň bardygyny ýañzydyp öwünýär. Ýöne kyrkaýak onuň sözüne “ýok” diýmeýär. Ol kiçigöwünlilik bilen onuň sözünü kabul edýär, tassyklaýar. Bu ýerde nesillere terbiýe hökmünde kyrkaýagyň sadalygy görkezilýär. Ol dogrudan-da sada. Muny bolsa kyrkaýagyň:

*— Dogry diýýäň, düýe dost,
Göwräm kiçi — sözüň hak.
Göwräm kiçi bolansoň,
Gerek maňa kyrk aýak.
Ýöräp ýetjek ýerime,
Aşmak üçin tizden-tiz,
Kyrk aýagmyň deregne,
Ýüz-de bolsa, az heniz.*

—diýip beren jogabyndan hem bilmek bolýar. Umuman, bu goşgy islendik çaga üçin hem ýatda galyjy, düşnükli ýazylan goşgudyr. Şahyr Kasym Nurbadowyň “Ýañyltmaç” goşgusy hem şeýle goşgularyň hatarynda:

(Bir demde üç gezek gaýtalamaly)

Howlymyzda dört derek,

Dördüsi-de gök derek.

Derim dökdüm,

Pil depdim,

Düýbün depdim,

Çil çekdim.

Bozlap duran köşejik

Säher bilen köşegin

Örä gitdi enesi.

Gelýär indi köşegin

Enesini emesi.

Ýatakdaky köşejik

Uzyn-uzyn bozlaýar.

Emma ene ir gelip,

Öz düzgünin bozmaýar.

Bilse-de muny köşek,

Özün nähak horlaýar.

Enesiniň ýoluna

Garap ýene bozlaýar.

Bozlanynda her gezek

Lezzet tapýar damagy:

Enesiniň süýdünüň

Ýada düşüp tagamy!

Bu goşgyda ýaşajyk “men” öz howlusyndaky dereklere höwesini, derini döküp pil depip, düýbünü depip çil çekişini höwes bilen gürrüň berýär. Bu

goşgynyň maksady bolsa, ony okan körpelerde zähmetsöýerligi kemala getirmekden ybaratdyr. Ýokarda hem belläp geçişimiz ýaly ýaşajyk okyjy öz islendik okan eseriniň gahrymanyny özi diýip göz önüne getirýär, şoňa meňzäsi gelýär. Bu goşgy hem şeýle eserleriň hatarynda. Şonuň bilen bir hatarda goşgyda bozlap duran köşejikli sýužet hem dowam edýär. Köşejik öz örä giden enesini şeýlebir küýseýär, şol sebäpli hem ýatagynda dowamly bozlap dur. Ýöne köşejik näçe bozlasa hem hemme zadyň kadasy, kanuny bar. Enesi bu ýagdaýy bilse-de örüden ir geljek bolup durmaýar.

Emma ene ir gelip,

Öz düzgünin bozmaýar.

Bilse-de muny köşek,

Özün nähak horlaýar.

Goşgudan ene mähriniň, ene söýgüsiniň deňinde hiç bir zady goýup bolmajakdygyny bilmek bolýar. Bu sýužet bolsa köşekli düýäniň üsti bilen berilipdir.

Bozlanynda her gezek

Lezzet tapýar damagy:

Enesiniň süýdünüň

Ýada düşüp tagamy!

Goşguda köşejik öz bozlap durany bilen enesiniň öňküsinden ir gelmejekdigini bilse-de, bozlamasyny goýmaýar. Ony bolsa şahyr köşejik her gezek bozlanynda ene süýdünüň tagamy ýada düşüp damagynyň lezzet tapýandygyny ussatlyk bilen beýan edýär.

Ahmet	Mämmedowyň	döredijiligi			
Berkarar	döwletimiziň	bagtyýarlyk	döwründe	ruhlanýan	
Ahmet	Mämmedow	çagalar	edebiýatyna	öz goşandyny	goşýan

şahyr. Bu şahyryňam çagalara niýetlenip ýazan özboluşly goşgulary bar. Ahmet Mämmedow hem öz goşgulary bilen «Güneş» žurnalynda mahal-mahal çykyş edýär. «Garagum» žurnalynda bu şahyryň hem ulular üçin ýazan goşgularyna gabat gelmek bolýar. Ýöne Ahmet Mämmedow diýilse megerem, çagalaryň aglabasy tanaýandyr. Bu şahyrayňam çagalara niýetlenip ýazylan gyzykly goşgulary bar. Şu ýerde şahyryň «Ogulnabadyň san sanaýşy» diýen goşgusyny mysal getireýin:

—*Bir,*

iki,

dört,

alty,

sekiz,

üç, baş,

ýedi,

on bir,

dokuz—

Ynha, şeýdip san sanaýar,

Meniň jigim Ogulnabat.

Ýöne onuň san sanaýşy,

Entekler-ä başly-barat.

Goşgudan mälim bolşy ýaly, Ogulnabat entek çagajyk. San sanaýar, ýöne nädogry. Goşgyny okaýan Ogulnabadyň deň-duşlary nähili pikir edýändir?! Megerem, goşgyny okan çagajyk özi bilmän barmaklaryny sanap başlaýandyr. Olar özüniň san sanamakda Ogulnabatdan ökdedigini biljek bolýandyrlar. Umuman, şahyr öz goşgulara bilen ýaşajyk okyjylara täsir etmegi başarýar.

Ýa bolmasa şahyryň «Ketjal «R»diýen goşgusyny mysal alyp göreliň.

—*Ejemjanyň hyýaly*

Myrada «R» diýdirjek.

Dilin sözde ýençdirip,

«Gar», «şar», «ýer»,

«zer» diýdirjek.

«R» sesini diýäýmek,

Aňsat däl-ä, ahweti!

Şeýle bolýar olaryň

Her gezekki söhbedi:

— *Myrat—diý*

— *Myýat. . .*

— *Myýat däl, Myrat!*

— *Myýat. . .*

— *«R»-y taşlap gitme-dä!*

— *Yý. . .*

— *Hany, oglum, beýtme-dä!*

— *Yýý. . .*

— *«Ary» diýäý bolmasa,*

— *Aýy.*

— *Wey, jan oglum,*

beýtme-dä.

Çagalar edebiýaty diýlende, ilki bilen bu babatda uly işleri işleri bitiren Ýagmyr Pirgulyýew, Gurban Çöliýew, Kaýum Taňrygulyýew, Hemra Şirow, Kasym Nurbadow, Agageldi Allanazarow, Azat Rahmanow ýaly şahyrlarymyz ýadyňa düşýär. Biziň bu adyny agzan şahyrlarymyzy megerem, köpimiz tanaýan bolsak gerek. Edil özleri bilen tanyş bolmasagam, olaryň eserleri size tanyş bolsa gerek. Sebäbi, häli-şindi olaryň çagalar üçin ýazan goşgulary, eserleri metbugatda çap edilip durulýar.

Öňräk gazetleriň birine göz gezdirip otyrkam şeýleräk setirlere gabat geldim: «Çaganyň aňynda goja akyldarlaryň pikirleri hem ýaşap biler, ýöne biz kämahal olara üns bermeyäris». Dogrudan-da, çagalaryň her bir hereketini, pikirlerini,

dünýägaraýyşlaryny ünsden düşürmän, gerek ýerinde olara hemaýat etmek ulularyň borjudyr.

Berkarar döwletimiziň bagtyýarlyk döwründe ýaş nesillerimiziň sowatly bolup ýetişmekleri ugrunda edilýän alada bimöçber. Esasy belläp geçmeli zatlarymyzyň biri-de, häzirki döwürde hormatly Prezidentimiziň baştutanlygynda çagalar edebiýatyna degişli birnäçe kitaplaryň täzedan neşir edilmegidir. Bu örän buýsandyryjy ýagdaý. Kitaplar ýörire owadan suratlar bilen bezelip çap edilýär. Esere görä çekilen suratlar bolsa, çaga psihologiýasyna täsir etmekde möhüm ähmiýete eýedir. Berkarar döwletimiziň bagtyýarlyk döwründe çap edilen kitaplara mysal hökmünde şahyr Gurbannazar Ezizowyň «Oglan bilen deňiz» atly kitapçasyny aýtmak bolar. Bu kitap hem çagalar üçin niýetlenen kitap bolup, ol täze kitap bolup çapdan çykdy. Aslynda, şahyr Gurbannazar Ezizow hem çagalar edebiýatynda özboluşly möhür goýan şahsyýet. Onuň çagalar üçin ýazan birnäçe goşgulary çeperçilik taýdan tapawutlanýar. Şahyryň «Oglan bilen deňiz» atly kitaby hem şu görnüşdäki kitap. Bu kitapda hem şahyryň pikirleri örän ýerlikli. Sýužet deňiz ýakasynda ýaşaýan Wepa atly oglanjygyň deňiz bilen gürründeşligi, ony ýeňmek hakda oýa batmalary bilen dowam edýär. Kitapçada goşgularyň aşagyndan, ähli sahypalarda ýörite suratlar ýerleşdirilipdir. Bu-da eýýäm jübüne düşen zatlaryň biri diýip hasaplamak bolar.

Wepa uzakly gün şol deňiziň başynda oýa çümüp otыр.

— Nämüçin Wepa

Hem agşam, hem ir

Deňiz boýunda

Oýlanyp otыр.

Ol deňizde ýüzmegi, deňiziň gözelligini jany-teni bilen söýýär. Ol düşünde-de deňiz görýär, huşunda-da. Deňiz bolsa diňe ýürekli söýýär. Bu zatlaryň ählisini irdenden agşama çenli deňziň ýakasynda otуrýan Wepajyga deňiz gürrüň beripdir.

Kakasyny hem çagaka, ilkibaşda deňiz birnäçe ýola synap görüpdir. Gahary gelip tolkunlaryny onuň üstüne zyňypdyr. Ýöne Wepajygyň kakasy bu zatlardan

her gezegem üstün çykmagy başarypdyr. Deňiz Wepaň kakasyndan ýeňilenini özüni boýun alypdyr.

«Gulak goý, Wepa,
Çekme gussa-gam.
Çaga bolupdy
Seniň kakaňam.

Tolkunlaryma
Bolman ol boýun,
Olary münüp,
Ederdi oýun.

Men deňiz-güýçli,
Namysym bardy.
Kakaňy eýläk,
Beýläk zyňýardym.

Çekinmän menden,
Edýärkä hüjüm,
Barladym onuň
Golunyň güýjün.

Kakaň mertligi
Ýarady maňa.
Güýjümden bölüp
Berdim men oňa

Ertesi günem,
Birisi günem,

Özüni maña
Oklady ýene.

Gazaba mündüm,
Galkyndym gitdim.
Agyr göwrämi
Üstüne atdym.

Eýläk urundym,
Urundym beýläk,
Emma ol barýar
Küregin aýlap.

Nagra çekişip,
Tolkunlam joşýar,
Kakaň tolkunlaň
Üstünden aşýar.

Tolkunlar çişip,
Dökdi derini.
Diýdim kakaňa:
«Bildiň syrymy!

Meni ýeňmäge
Gerek däl gaýyk.
Bir asgyn zadym
Ullakan ýürek.

Tä şu güne çen,
Eý, göwün hoşum,

Kakaň öňünde
Egýäriň başym.

Eçilýän oňa
Baýlyklarymy:
Uly hem kiçi
Balyklarymy».

Çagalar durmuşyna degişli poemalar ýazmakda şahyr Agageldi Allanazarow öndürijilikli işleýän edebiýatçylaryň biridir. Çagalar barada uly göwrümlü eserler ýazmak ýeňil iş däl. Şeýle eserleri döretmek üçin çagalar durmuşyny oňat bilýän, taýýarlykly şahyr bolmak zerur.

Şahyr Agageldi Allanazarow poemalaryny çuňňur mazmuna ýugrup, şirin duýgulara ýaýyp, dürli çeperçilik serişdeleri bilen bezäp döredýär.

Şahyryň «Pilbasan» eseri sýužetli poemadyr. Bu poemada Pilbasanyň tokaýdaky beýleki haýwanlary köseýşi hem-de öz eden nädogry hereketi üçin jeza çekişi örän çeper, täsirli teswirlenýär. Gowy iş etseň-de, ýaman iş etseň-de, onuň netijesiniň ahyrsoňy özüňe-de gaýdyp geljekdigi hakdaky pikir bu poemanyň içinden eriş-argaç bolup geçýär. «Pilbasan» eseriniň çagalar üçin terbiýeçilik ähmiýeti uludyr.

Şahyryň «Üç murtlak kapitan» atly poemasy hem çagalarda ýakymly täsir galdyryp biljek şahyrana eserleriň biridir. Poemadaky «Ertekiçi pişigiň erteki otaryşy» bada-bat ünsüňi çekýär. Eserde beýan edilişi ýaly:

Bar zada ynanyp,
Bar zady geňläp,
Otyr üç pişijek
Erteki diňläp.

Bu üç pişijegiň başdan geçirmeleri, edýän oýunlary, bileje gezelenje çykyşlary, radio diňleýişleri, syýahat edişleri poemada ençeme ýatda galyjy, şahyrana teswirlenen wakalar toplumyny emele getirýär. Poemany okaýan çagajyklar ol pişijekler bilen birlikde bolup geçýän wakalara gatnaşyjylara öwrülýärler.

Poemadaky:
Mele pişik,
Çişik pişik.
Mele pişik,
Geýmez eşik.

Sowgy-zady,
Duýanok ol.
«Üşärin-ow»
Diýenok ol...

— diýen ýaly ýeňiljek okalýan setirlerden ybarat sanawajy çagalaryň höwes bilen ýatdan öwrenjekdikleri gümansyz. Bu pişikler örän täsin. Kāwagt diňe syçanjyklary däl-de, eýsem, göläni hem kowalamakdan çekinmeýärler. Bu pişikler özleriniň şadyýanlygy, ugurtapyjylygy, bilesigelijiligi, batyrgaýlygy bilen ýadyňda galýarlar.

Şahyr Agageldi Allanazarowyň «Şadyýan harplyk» poemasy birnäçe kiçijek goşgulardan ybaratdyr. Şahyr goşgularyň üsti bilen harplar barada gürrüň edýär. Her bir harpda durup geçende, şol harplaryň kân gaýtalanýan sözlerini ulanýar. Şol bir wagtyň özünde ýatda galyjy, kämil goşgular emele gelýär. Ynha şahyryň «S» harpy bilen baglanyşykly döreden «Sübse» goşgusy:

«Sübüs-sübüs» ýoly
Syryp ýör sübse,
Oturyp bilenok
Bir bilin bogsa.

Agageldi Allanazarowyň «Şadyýan harplyk» poemasyny ybarat edýän şunuň ýaly goşgulary gysga sözlüdi, özboluşly deňeşdirmeleriň, meňzetmeleriň

ulanylýandygy, suratkeşligi, degişmelere baýdygy, sözleriň çeper, şirin sazlaşýandygy, labyzly okalýandygy bilen tapawutlanýarlar. «Şadyýan harplyk» poemasyň çagalara harplary öwretmek ýaly asylly maksada eýerýändigini bilen birlikde, dürli gyzykly wakalara baýdygy, olaryň ýatda galyjydygy, çeperçilik taýdan ýokary derejä eýedigini bilen uly ähmiýeti bardyr.

Netije

“ Berkarar döwletimiziň bagtyýarlyk döwri we çagalar edebiýaty” atly ylmy işimizde adyndan belli bolşy ýaly, Hormatly Prezidentimiz Gurbanguly Berdimuhamedowyň ygylan eden Berkarar döwletimiziň bagtyýarlyk döwrüniň çagalar edebiýatyny edebiýat teoriýasy nukdaýnazardan derňemäge çalyşdyk. İşimizde K. Taňrygulyýew, A.Rahmanow, H.Şirow, M.Söýegow ýaly zehinli ýazyjylaryň täze döwrüň çagalar edebiýatyna goşan mazmuna baý, terbiýeçilik ähmiýeti güýçli bolan eserlerinden peýdalandyk. Olarda ussatlyk bilen ulanylan allegoriýany (haýwanlar, bakja ekinleri, miweler, ösümlükler arkaly), çeperçilik serişdelerini derňemek bilen ýaş nesliň ruhy ösüşine edýän täsirini ýüze çykarmaga çalyşdyk, aýdýan pikirlerimizi eserlerden alnan mysallaryň üsti bilen delillendirmegi göz öňüne tutdyk.

Biziň ýazmagy maksat edinen ylmy işimiz Berkarar döwletimiziň bagtyýarlyk döwrüniň çagalar edebiýatynyň poeziýa žanry bilen bagly bolansoň, goşgy akgynlylygyna, sazlaşygyna we çagalara düşnükliiligine hem üns berdik. Öwüt-nesihata ýugrulan, allegoriki häsiýetli eserleriň bilesigeliji körpelerde oňat täsir galdyrjagy, olar üçin gyzykly eserlere öwrüljegi ikuçsyz. Mekdep ýaşyna ýetmedik çagalaryň edebiýatyna degişli bolan eserleri derňemek, çeperçilik aýratynlyklaryny ýüze çykarmak işimiziň üns berilýän esasy bölegidir.

Işimiziň 2-nji bölümünde häzirki döwrüň tapmaçalar ulgamynda dörän üýtgeşmeleri ýüze çykardyk, şeýle-de ýaş nesliň pikirleniş ukybyny ösdürmekdäki möhüm ähmiýetine üns berdik. Tapmaçalarda ýüze çykan mazmun we forma täzeligini seljermäge çalyşdyk. Bölümde-de belleýşimiz ýaly, häzirki döwürde döredilen tapmaçalaryň aglabasy çagalar üçin gyzykly bolan we gündelik durmuşda görüp ýören serişdeleriniň esasynda düzülen. Türkmen halk ertekleriniň birnäçesiniň tapmaça salynmagy Berkarar döwletimiziň bagtyýarlyk döwrüniň çagalar edebiýatynda ýüze çykan täzelikden habar berýär.

Bilşimiz ýaly, metbugatda körpelere degişli bolan köp sanly çagalar sahypalary bar. Olardan “Güneş” žurnaly hem-de “Nesil” gazetiniň “Nowça” sahypasy

çagalaryň isleglerini kanagatlandyryň döwrebap habarlardan, olara gyzykly bolan täsin rowaýatlardyr timsallardan, pikirlenmäni talap edýän oýunlardan, çagalaryň öz kiçi göwrümlü makalalaryndan, meşhur we zehinli çagalaryň durmuşyndan, iň esasysy-da mekdep okuwçylarynyň goşgularyndan ybarat. Sahypada çagalara öz döredijilik ylhamyny äşgär etmäge mümkinçilik döredilipdir. Biz hem ylmy işimizde “Güneş” žurnalynda neşir edilen çagalaryň goşgularyny tematika taýdan aýratynlandyryp, olaryň içki joşgunyny sygyr bentlerinde beýan edişlerini derňemäge bagyşladyk. Çaganyň ýaşlykdan ukyply bolan tarapyny açyp, şol ugra gönükdirmek, ony ruhy taýdan gazanmak, körpäniň geljekde belent sepgitlere ýetmegine ýol açar. Şonuň üçin hem çagalaryň zehinini ir ýüze çykaryp, başaryp biljek tarapyny salgy bermeli. Döredijilik dünýäsine gadam goýan çagalaryň kämilleşip gitmegi üçin gazet-žurnallaryň möhüm ähmiýeti bar. Öz döredijilik işlerini metbugatda, onda-da ýörite çagalar sahypasynda neşir edilendigini görmek ýaş nesliň döredijilik ylhamyny joşdurýar we barha kämillige ymtylmagyna itergi berýär.

Ýurdumyzda “Nesil” gazetiniň çagalar üçin ýörite sahypasy, „Mugallymlar gazetinde” („Altyn aşyk” çagalar sanypasy), “Zaman” gazetinde, “Türkmen dili” gazetinde ýaş nesliň ünsüni çekýän gyzykly çagalar sahypasy bar. Ýeke-täk çagalar žurnaly bolan “Güneş” žurnaly hem körpeleriň bilesigeliji isleglerini kanagatlandyryň, neşir edilişi taýdan ýokary hilli, çagalaryň söýgüsini gazanan, uly öwgä mynasyp körpeler žurnalydyr.

Umuman, “Berkarar döwletimiziň bagtyýarlyk döwri we çagalar edebiýaty ” atly ylmy işimiz täze döwrüň çagalar edebiýatynda döredilen şygryýetiň täzeçilligini edebiýat teoriýasy nukdaýnazardan seljerip geçmäge ilkinji synanyşykdyr.

PEÝDALANYLAN EDEBIÝATLAR:

1. Gurbanguly Berdimuhamedow. Garaşsyzlyga guwanmak, Watany, halky söýmek bagtdyr. Aşgabat, 2007.
2. Gurbanguly Mälikgulyýewiç Berdimuhamedow. Gysgaça terjimehal. Aşgabat, 2007.
3. Gurbanguly Berdimuhamedow. Parahatçylyk, döredijilik, progres syýasatynyň dabaralanmagy. Aşgabat, 2007.
4. Gurbanguly Berdimuhamedow. Türkmenistan sagdynlygyň we ruhbelentligiň ýurdy. Aşgabat, 2007.
5. Gurbanguly Berdimuhamedow. Türkmenistanda saglygy goraýşy ösdürmegiň ylmy esaslary. Aşgabat, 2007.
6. Gurbanguly Berdimuhamedow. Eserler ýygındysy, Aşgabat, 2007.
7. Gurbanguly Berdimuhamedow. Ösüşiň täze belentliklerine tarap. Saýlanan eserler. I tom. Aşgabat, 2008.
8. Gurbanguly Berdimuhamedow. Ösüşiň täze belentliklerine tarap. II tom. Aşgabat, 2009.
9. Gurbanguly Berdimuhamedow. Döwlet adam üçindir. Aşgabat, 2008.
10. Gurbanguly Berdimuhamedow. Ahalteke bedewi biziň buýsanjymyz we şöhratymyz. Aşgabat, 2008.
11. Gurbanguly Berdimuhamedow. Türkmenistanyň durmuş-ykdysady ösüşiniň döwlet kadalaşdyrylyşy. I-II tomlar. Aşgabat, 2010.
12. Türkmenistanyň Prezidenti Gurbanguly Berdimuhamedowyň ýurdumyzyň döredijilik intelligensiýasynyň wekilleri bilen geçiren duşuşygynda sözlän sözi. Aşgabat, 2008-nji ýylyň 19-njy ýanwary.
13. Türkmenistanyň Prezidenti Gurbanguly Berdimuhamedowyň ýurdumyzyň döredijilik intelligensiýasynyň wekilleri bilen geçiren duşuşygynda sözlän sözi. Aşgabat. 2010-njy ýylyň 24-nji fewraly.
14. Gurbanguly Berdimuhamedow. Janly rowaýat. Aşgabat, 2011.
15. Gurbanguly Berdimuhamedow. Ganatly bedewler. Aşgabat, 2011.

16. Gurbanguly Berdimuhamedow. Älem içre at gezer (roman). Aşgabat, 2011.
17. K.Taňrygulyýew. «Türkmen çagalar edebiýaty». Aşgabat. 1980 ý.
18. K.Amangeldiýewa. «Berdi Kerbabaýewiň çagalar prozasy».
19. Ş.Geldiýewa. «Çagalar edebiýaty» (Türkmen edebiýatynyň taryhy 5 tom). Aşgabat. 1984 ý.
20. T.Hojageldiýewa. «Türkmen çagalar edebiýatynda ahlak problemasy» (80-nji ýyllar).
21. D.Aşyrowa. «Çagalar edebiýaty we labyzly okuw». Aşgabat. 2010 ý.
22. M.Tuwakow. «Garaşsyz, hemişelik Bitarap Türkmenistanyň edebiýaty» Aşgabat. 2010 ý. («Aşgabat». 2012-nji ýylyň 3-nji maýy).
23. Türkmen metbugatynda çap edilýän ýörite sahypalaryň sanlary.